

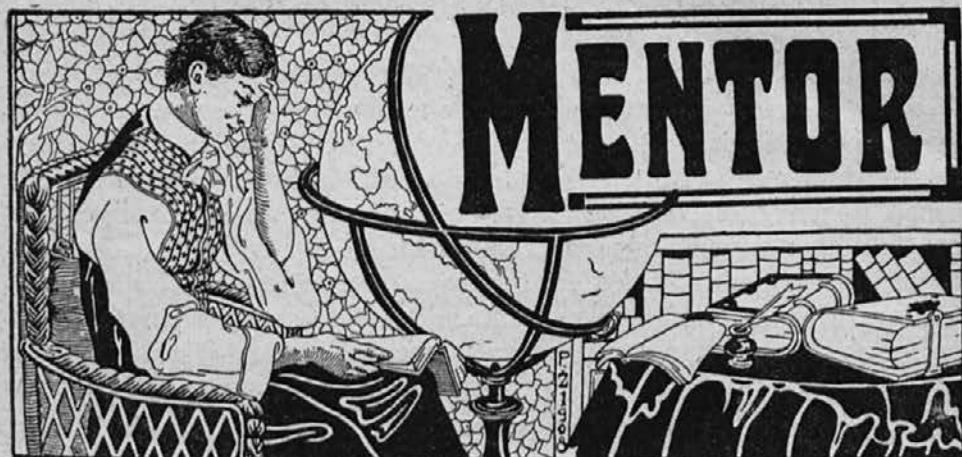
MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 12. ::: Letnik IV.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1911/1912

Letnik IV.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 12.

Ksaver Meško:

Glad.

Kdo na svetu ne trpi lakote, koga ne žeja? Oni ne, ki spe v grobih in oni ne, ki žive življenje, slabše od smrti, ki so siti svojega bogastva in ne poznajo gladu in žeje duše; in oni, ki jim je začetek in konec življenja vsakdanji kruh, ne začutijo pa nikoli lakote duha po luči, nikoli žeje hrepenenja po umetnosti.

Dvojen glad me je uničil že v mladih letih, v prvih časih študij: glad po kruhu in lakota po lepoti in sladkosti umetnosti. Prvi mi je izšel iz srca marsikako solzo. Rodil je hipe obupa, v katerih sem mislil: »Kdo bi prišel zdajle kralj pekla in bi mi prinesel denarja, in najsi le toliko, da bi si kupil kruha in se dositega najedel, bi mu zapisal dušo.« Ves sem živel namreč tedaj v narodnih pravljicah, ki sem jih s sevajočimi očmi in z drhtečim srcem bral v tedanji »Ljudski knjižnici«, ki je menda v Mariboru izhajala. Seve, ko sem bil spet sit, ali sem si potolažil vsaj najbolj pekoči glad, sem bil iz srca vesel, da me zaželjeni hudi duh ni uslišal in se mi ni prikazal.

Glad po umetnosti se je javil v dvojnem: v hrepenenju po knjigah in v hrepenenju po gledališču.

Če sem dobil lepo knjigo naposodo, sem bil srečen. Če sem si jo mogel sam kupiti, je bil zame svečan praznik.

Knjige, ki sem jih mogel kupiti, so bile seve le zvezki po dvajset krajcarjev. Druge sem užival le v izložbenih oknih edine ptujske knjigarne. Najbolj me je mikala v tistih časih velika ilustrirana izdaja Schefflovega »Trompeter von Säkingen«. Da bi mogel tako dragocenost kupiti, seve še sanjati nisem smel. Le v oknu sem jo občudoval, kolikorkrat sem šel mimo knjigarne. In mnogokrat sem šel samo zaradi »Trompeterja«.

Tudi z branjem je bilo včasih težko, posebno I. leto v drugem tečaju in IV. leto. V teh letih sem stanoval pri Evi Apel, stari, na moč pobožni ženi; v ulici pod gradom je imela svojo hišico. Bila je navzlic mali postavi in štiriinsedemdesetim letom izredno energična žena. Razen molitvenikov »Življenja Jezusovega«, »Evangelijev« in »Filoteje« ni trpela izlepa kake knjige pri svojih varovancih. Komaj je zagledala kako indijanarico, »Repoštevca« ali »Močnega barona Ravbarja«, se je že razjezila: »Bereš že spet romane!« Vsaka knjiga ji je bil roman, torej vsaka nevarna.

Tako sem moral vsako troho duševne hrane skrivati pod šolske knjige in se hliniti, da se pridno učim. Edino dobro je še bilo, da je bila huda gospodinja precej kratkovidna in popolnoma gluha.

A ob vsem tem sem imel tudi nekaj solnca, nekaj sreče. Ko sem bil v I. razredu, je stanoval pri gospe Evi dijak Landergott iz četrtega leta. Ta je prinesel nekoč nekaj zvezkov Jurčiča, med drugimi: »Hči mestnega sodnika«. To čtivo me je povsem omamilo, tako, kakor štiri leta pozneje Aškerčeve »Balade in romance«. Kaj lepšega si v tistih časih nisem mogel misliti.

Dandanes sem strogi starki iskreno hvaležen. Obvarovala me je s svojo strogostjo, ki se mi je tedaj zdela večkrat pusta in malenkostna, marsičesar napačnega, v kar bi v tistih letih kipenja morda zabredel, kakor je zabredel marsikateri sošolec. V gledališče v onem času nisem smel nikoli; vobče zvečer ne od doma. Ko sem se vrnil z izprehodov, sem moral stopiti vedno tesno k njej, da je čutila na dihu, ali nisem kadil. Tako se tudi kajenju nisem privadil. Seve ne trdim s tem, da bi bilo kajenje kaj napačnega; če namreč kadilec drugih ne nadleguje.

Težko mi je bilo v teh letih, kar sem stanoval pri starki Evi, ker nisem smel v gledališče. To je bilo pobožni ženi isto, kar pekel.

A tudi ob drugih časih je bilo hudo z gledališčem: ni bilo denarja! A to je brž zanimanje zanj in hrepenenje le povečalo. Z nestrpnostjo sem vedno pričakoval, kdaj da zagledam na voglih nov gledališki list. Vsakikrat sem se ga razveselil kakor kmet lepega vremena; le če so bile cene povišane — ne. Z zbrano pobožnostjo sem ga preštudiral od prve do zadnje črke. Obenem sem si v duhu snoval igro in si ustvarjal posamezne vloge.

Večkrat sem zahrepenel po gledališkem listu: da bi ga imel v rokah, da bi bil moja lastnina! Z zamišljenimi očmi, lakotnimi gledališkega lista, in z neko čudno mešanico radovednosti, spoštovanja in strahu sem vedno gledal gospo Nemeček, ki je tedaj raznašala liste po hišah. A poprositi zanj se nisem upal. Slišal sem, da posamezne družine za list plačujejo, česar si jaz seve ne bi mogel privoščiti. In vedno me je strašil obraz gospe Nemeček: veliki, rdeči nos in vedno krvave oči, vedno polne vina, ki se je kar kuhalo

iz njih. Zdelo se mi je, da me ob vsakem srečanju gledajo neprijazno, naravnost hudobno.

V pozni jeseni — v prvi šoli sem bil tedaj in sem stanoval zunaj mesta, v bližini mestnega pokopališča — srečam v prvih večernih urah, bilo je zelo mrzlo in ulice prazne, kakor izumrle, strogo gospo Nemeček na cesti, ravno pod mestno cerkvijo.

Tedaj se ojunačim.

»Prosim, gospa Nemeček, ali bi mi dali gledališki list?«

Postala je, me kritično premotrila in kar najbolj neprijazno vprašala:

»Za koga pa? Za tebe vendar ne?«

Hipoma mi je upadel ves pogum.

»Ne, za gospoda Zormanana,« sem lagal. Bil pa je ta gospod diurnist ter je res stanoval v isti hiši kakor jaz.

»Ne poznam! Pojdem s teboj, da vidim, ali govoriš resnico. Kar pojdiva.«

Zdaj me je imela v pasti.

»Čujte, gospa Nemeček, ali Vam ne bo predaleč tja vun do pokopališča?«

»Nič ne bo predaleč,« je odločno in hudobno kljubovala. »Imam ravno čas. Kar pojdiva.«

Postalo mi je vroče. A sem že snoval načrt, kako se rešim. Komaj sva stopila nekaj korakov vstric drug ob drugem, se spustim v obupnem begu po ulici navzdol, proti sedanjemu okrajnemu glavarstvu.

Bežal sem, kakor bi šlo za milijonsko stavo. Okrogla gospa pa za menoj. Glasno, kakor bi lovila roparja in morilca, je kričala za menoj: »Držite ga! Držite ga!«

Pri peku Staryju je ravno stal na pragu pekovski pomočnik. Zagledal sem ga v zadnjem hipu, ko sem se mu zaletel naravnost v objem in me je že držal.

»Ali je kaj ukradel?« zavpije proti gospe, ki je glasno puhaje racala za menoj.

»Ne, a za gledališki list me je hotel okaniti,« je sople v presledkih kakor pokvarjena lokomotiva.

»Eh, gledališki list! Ni vredno. Beži, fant!«

Resnično, da mi ni bilo treba dvakrat reči!

Odnehal sem od divjega bega in si oddahnil šele zunaj mesta, kjer me je objemala in skrivala mračna in gosta jesenska megla in tema; ker modri mestni očetje so tamkaj razsvetljava milostno pustili luni, ki je pa tisti večer ni bilo na nebu. Sicer bi tista gosta, vlažna megla tako popila vso njeno srebrnohladno luč.

Izmed predstav se najbolj živo spominjam dveh: »s' Nullerla« (»Revčka Andrejčka«) in Ohnetovega »Fužinarja«. V prvem je igrala malega hlapca neka res mala igralka. A je ob neki nesreči — ne vem

več jasno, kaj hudega da se pravzaprav prigodi — kriknila s tako visokim, nenaravnim in nemoškim glasom, da mi je pokvarila ves večer. Gotovo še bolj drugim, ki so gledali igro z manjšim navdušenjem in občudovanjem.

Pri »Fužinarju« sva stala v parterju le dva gosta: velik mlad mož in jaz. Ko se je Fužinar sprl z ženo — igral ga je prvi junak, »lepi Hans«, menda res dobro — je prišla čez mojega soseda taka ekstaza, da je ropotal z nogami po tleh kakor zbesnel. Mislim, da se je prav zaradi njegovega ropotanja dvignil zastor še nekajkrat. Jaz sem se previdno nekaj korakov odtegnil od moža. In na tihem sem mislil: »Mesto bi kot lastnik gledališča moža lahko tožilo za odškodnino, ker bo poškodoval tla. Na čevljih pa si tudi lahko naredi za nekaj desetice škode. Tako vstopnina ne bode niti najhujše.«

Hudo smolo pa sem imel v II. razredu z opero »Trompeter von Säckingen«. — Opera! Vrhunec vsega lepega, kar sem si mogel tedaj misliti! A gorje, cene so bile podvojene: stojišča v parterju po 20 krajcarjev. Deset sem jih srečno spravil skupaj. Do višje vsote se z vsem trudom nisem mogel povzpeti.

Tedaj sem sklenil: »Pa grem k blagajni, ko bodo že vsi obiskovalci notri, in bodo že igrali. Tedaj me spuste gotovo za polovično ceno, če bo še kaj kart.«

Sklenil, storil. Z nemirnim srcem sem postopal in postajal okoli gledališča. Ko so hiteli zapozneli gostje v hram umetnosti, so mi prijetno udarjali na uho zvoki godbe in petja.

Ko ni bilo več videti nikjer nikogar, vstopim jaz.

Pri blagajni je sedela gospa ravnateljeva, lepa mlada dama. Globoko sem se ji poklonil.

»Prosim, milostiva gospa, ali je še kaj vstopnic za parter, stojišče?«

»Še.«

»Toda, milostna gospa, ali bi mi dali eno za deset krajcarjev?«

»Ni mogoče. Dvajset stanejo.«

»A je del igre že minil. Zdaj bi bilo deset dovolj.«

»Ni mogoče. Mi gre potem pri računu navzkriž.«

»Ali res ni mogoče, milostna gospa?«

»Ni pa ni!«

Poklonil sem se spet zelo ponižno in odšel. V srcu pa sem mislil: »Kar ni zdaj mogoče, bo morda mogoče po prvem dejanju. Ko mine skoro že polovica igre, bo deset novcev vendar dovolj!«

S tem lepim upanjem grem po prvem dejanju spet k blagajni. Globoko se spet priklonim mladi ravnateljici.

»Prosim, milostna gospa, ali bi me zdaj pustili za desetico noter?«

»Ni mogoče.«

»Pa je vendar že skoro polovica igre minila, torej bi bila tudi polovica vstopnine dovolj.«

»Ne morem in ne morem.«

»Tudi ne, če pridem čez četrto ure?«

»Tudi ne!«

»Tako je vsega konec! Kako more vendar tako lepa gospa biti tako strašno neusmiljena?« sem pomišljal ves potr. In sem se napolnil z žalostnim srcem čez zverženi ptujski glavni trg proti domu. Spodaj ob Dravi sem tedaj stanoval, v okroglem stolpu ob drevoredu.

Kar mi pride na koncu trga, ravno ob lekarni, ko sem hotel zaviti po stranski ulici v spodnje mesto, nasproti fante, nekoliko večji, a mnogo močnejši od mene. Svetilka nad nama mu je svetila naravnost v lice, široko in sirovo. Na videz sem ga poznal; videl sem ga večkrat na ulici s čevlji v rokah: bil je vajenec pri čevljarju Rojku.

Postoji tik pred menoj in me sumljivo prijazno nagovori:

»Kje pa si bil?«

»V gledališče sem mislil iti.«

»Pa nisi šel?« se čudi s čudnim smehljajem na debelih ustih.

»Nisem. Gospa ne da za deset krajcarjev vstopnice.«

»Samo deset jih imaš?« me vpraša zvedavo.

»Da, samo deset.«

»Glej, jaz imam tudi samo deset, pa me tudi ne pusti. Tako ne vidiva nobeden »Trompeterja«. Daj mi ti svojih deset novcev; tako ga vidim vsaj jaz.«

»Smešno! Z isto pravico bi lahko rekel jaz tebi: daj! Ničesar ne dam.«

»Ne daš? Bodemo videli.«

Zagrabil me je in mi hotel seči v žepe.

»Pusti! Ne dobiš!«

Iztrgal sem se z vsemi silami in sem se spustil v dir doli po ulici, povsem prazni in samotni. Roparski napadalec za menoj. Takoj po prvih korakih sem začutil pekočo bolečino na rami. Od tedaj mi je padal usnjeni pas zasledovalčev brez usmiljenja po hrbtu, ramah, vratu, glavi.

Tako sva se bližala v divjem teku »Narodnemu domu«. Kričal bi, klical na pomoč, a v »Narodnem domu« je stanoval naš profesor-razrednik. Kaj, če me spozna po glasu? Ali če pogleda skozi okno in me spozna?

Ne, rajši sem se dal bičati!

Ko pridrviva do »Narodnega doma«, zagledam nekogar ob vratih. Skoro bi padel od strahu! »Kaj, če je gospod razrednik?« A na srečo je bil le čevljarski mojster Pavlinič, vrl Slovenec.

Zdaj sem se ojunačil. Postal sem tik pred gospodom in mu potožil:

»Gospod mojster, ta-le Rojkov vajenec me je hotel oropati desetice. Ker mu je nisem maral dati, me preganja in tepe.«

»O, ti kanalja!« se je raztogotil gospod. »Ali te tvoj mojster tega uči? Čaj, ti navijem ušesa.«

A poprej tako pogumni junak ni čakal. Izginil je v sosednjo ulico skoro tako jadrno, kakor sva pridrvela po ulici dol.

Od tedaj sem pozdravljal gospoda Pavliniča vedno z veliko hvaležnostjo.

A žalostni »junak od kopita« se je kruto maščeval. Kadarkoli in kjerkoli me je srečal, se je zaletel v me, me dregnil v stran, če sva bila v bolj samotni ulici, mi je zasolil zvenečo zaušnico, ali me je s težko svojo pestjo neusmiljeno udaril po hrbtu. Bal sem se ga brž bolj nego kogarkoli na svetu. Že od daleč sem ga pozdravljal ali pa sem se mu izognil, ako sem le mogel. Toda če sem šel na drugo stran ulice, je krenil tudi on na ono stran. Tako sva se vendar srečala in sem dobil obligatni dokaz njegove ljubezni.

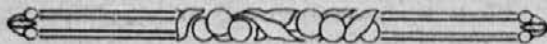
Naposled pa sem si vendar mislil: »Batine dobiva v življenju le, kdor hrbet drži. Ne vem pa, zakaj da naj jaz vedno molče in ponižno držim temu razbojniku.«

Od tedaj sem iskal priložnosti, da bi se srečala kdaj v bližini mestnega stražnika. Res se mi posreči, da se me loti nekoč na glavnem trgu, skoro tik ob stražniku. Tedaj stopim naglo k temu in mu povem: »Gospod policaj, tako in tako je stvar . . .«

Ne le, da sem imel od tedaj mir, zgodilo se je veliko čudo: volk se je izpremenil v jagnje. Ker vsi sirovi ljudje so strahopetci. Poprej sem pozdravljal jaz njega, zdaj on mene: »Dober dan, gospod študent.« Take časti mi ni skazoval v tistih časih nihče drug.

Tisti večer, ko so peli v ptujskem gledališču »Trompeterja«, pa sem si dobro zapomnil za vse življenje . . .

Leta so tekla. A v vseh se je ponavljalo isto: stradal sem kruha, a vedno sem čutil v srcu tudi glad po umetnosti. In rajši sem trpel telesno lakoto, da sem le mogel zvečer v gledališče. Saj sem tam pozabil na glad. Ponoči pa sem sanjal o igri, ki sem jo zvečer videl. In sem bil srečen navzlic telesnemu gladu . . .

Dr. Fr. Trdan:

Spomini na staro Recijo.

VIII.

Regensburg. Walhalla.

Dne 13. julija.

Po odhodu iz Kelheima je zavlada v kupeju neka tiha otožnost, katero je predramljal le ropot železnih koles. Enim je zapirala besedo prava tropična vročina; drugi, bolj idealni, so v duhu obnavljali spomine na palačo osvobojenja, tretje pa je mučila upravičena utrujenost. Večkrat se nam je namreč godilo kakor vojakom na manevrih: prehodili smo nepretrgoma steze in pota, ki bi jih bili merili naši stari vozniki z dolgostno mero 5 do 8 ur. Sanitetnega oddelka sicer nismo imeli s seboj, vendar se ni pripetila hujša nezgoda kot ta, da smo nekega dne, ko smo bili že osem ur na poti, nekega kolega po pošti na dom ekspedirali.

S takimi spomini je izkušal oživiti naš liki okameneli kupnik nikdar trudni Jud, ko se pokažeta v daljavi sloveča stolpa regensburške katedrale.

»Regensburg liegt gar schön, die Gegend müßte eine Stadt herbeilocken.« Te značilne besede je zapisal o Regensburgu Goethe, ko se je mudil tu na svojem potovanju v Italijo leta 1768. In po pravici. Pri nastajanju Regensburga je narava sama združila v harmonično celoto vse one pogoje, ki pospešujejo nagel razvoj s početka majnih, skoraj neznatnih naselbin. V Donavo, ki doseže prav pri Regensburgu svojo najbolj severno točko, se izlivata dva močna dotoka: R e g e n in N a b. Njuni dolini je že v prazgodovinski dobi poživiljal živahen promet. Tu so prevažali blago od severnega morja stari Kelti in Germani in ga oddajali v Regensburgu rimskim in panonskim prekupcem. Na južni strani Regensburga pa se razteza nepregledna ravan, kaj pripravna za obsežna skladišča in pašnike — dva momenta, ki sta igrala pri postanku starih trgovskih središč glavno vlogo. Vendar so početki Regensburga še do danes zaviti v zgodovinsko meglo.

V znanstvenih krogih je nekoliko časa prevladovalo mnenje, da so temeljni kamen slavnemu R e z n u položili Rimljani. Povod tej teoriji je dal neki ohranjen denar iz leta 1588., ki ga je dal kovati mestni magistrat v spomin na zgradbo mesta leta 14. pred Kr. r.: *Castra Regina, anno XIV. a. Chr. n. aedificata*. Toda ta razlaga stoji na zelo labilnih tleh, ker je samovoljni plod tedanjih kronistov. O postanku Regensburga ne poroča namreč nobeden starih pisateljev. Ime *Castra Regina* nam je ohranila že imenovana *Tabula Peutingeriana*, *Itinerarium Antonini*, seznam cest izza vlade *K a r a k a l e* in *Notitia dignitatum*, neke vrste državni leksikon iz 5. stoletja. V novejšem času so odkopali tudi neki napis z začetnima

črkama K R, ki ga tolmačijo za Kastra Regina. Nekak iznivek raznih etimoloških poizkusov vsebuje svoj čas zelo upoštevana Zuillerjeva Topographia (III, 69). »In den Tabulis wird sie Reginum, in der Notitia imperii aber Castra Regina, vom Wasser Regen so daselbst unterhalb der Stadt in die Thonaw fleusset geheissen . . . Sie wird auch von etlichen Regina, Reginopolis, Imbripolis, von der Rhaetis, Rhaetobona, heutigs Tags aber Lateinisch Ratisbona vnd Ratispona geheisseen, weil sie zur Schiffahrt tauglich ist vnd man allda die Schiff und Flöhs wol anlanden kan, daher die Verhs Gunthari:

Inde Ratispona vetus ex hoc nomen habenti
Quod bona fit ratibus vel quod consuevit in illa
Pouere Natura rates.«¹

Gotovo je, da je ime in prvotna naselbina keltskega izvora. Ko so prodrle rimske legije do Donave, so spremenile še pred kratkim cvetoče trgovsko središče v mogočno trdnjavo. Castra Regina je pomenjala za Rimljane v Reciji nekako isto, kar Augusta Trevirorum za Rimljane onkraj Rena: s r e d i š č e c i v i l n e i n v o j a š k e u p r a v e. Zato ni mogel zob časa niti do danes izbrisati sledov, ki jih je vtisnila rimska kultura javnemu in privatnemu življenju. Regensburg je glasno govoreča priča iz vihar nih in mirnih dob zgodovinskega razvoja vobče.

Iz rimske dobe stoji do danes *Porta praetoria*. Obok nad vhomom meri v premeru 2 m; zložen je iz 13 izklesanih kamnov, ki so po 1 m dolgi in 90 cm široki. Prvotno je kazal ta veličastni tvor tudi na zunaj gladko obličeno lice. Toda rja in vremenske nezgode so mu izorale globoke brazde. V sredi pomlajenega mesta se skriva kakor osiveli stavec, ki zre z globokim vzdihom in solzo v očeh za brhko mladino. Na celem Nemškem ima samo še enega sovrstnika. To je *Porta Nigra* v Trierju, ki je enako zidana in ima tudi enake dimenzije.

Na *Castrum* se je naslanjal civilni oddelek rimskega mesta. O njegovi razsežnosti pripoveduje nad 6000 grobov, ki so jih odkrili ob cesti, ki je peljala v Augsburg-Straubing. Tu so zastopane vse vrste pokopavanja. Starejše izkopine govore o sežiganju mrličev, pod vplivom Kristusovega nauka pa se je umaknilo sežiganje zagrebanju, ki je še danes v navadi. Tu opaziš priprosto rimsko urno s pepelom, tam zagledaš umetno izklesan sarkofag plemenitega kristjana; tu zazreš materino ljubezen, ki je prižigala pri rakvi svojega edinca malo leščerbo, tam se ti odpre zopet grob, napolnjen z bleščečim bojnim orožjem. Liki voda, ki polagoma prestopa in

¹ Mimogrede opozarjam na naglas te besede. Naglas Ratisbona, Vindobona i. p. ni pravilen, ker je zlog „bo“ kratek; prav: Ratisbona, Vindobona.

poplavlja svoje obrežje, se širi krščanska kultura in prepoji v kratkem vse javno in privatno življenje.

V dobi preseljevanja narodov so prišli tudi nad Regensburg dnevi gausobe in razdejanja. Rimske legije so se umaknile in zapustile svoje postojanke, razkošni Regensburžani pa so zamenjali prostost s sužnostjo. Šele po prihodu bavarskih vojvod iz rodu Agilolfingov je vzrastlo na razvalinah novo življenje. Regensburg je postal iznova središče verskega in političnega življenja. Tu so vzhajali žarki evangelija in razsvetljevali sever in jug, tu so se sklepali važni politični akti v vseh stoletjih srednjega in novega veka. Ko se je zrušilo pod mečem Napoleonovim »sveto rimsko cesarstvo nemškega naroda«, je postal Regensburg takorekoč čez noč sedež državnega kancelarja in primasa Nemške. Karol pl. Dalberg, čegar spomenik pozdravlja tujca v parku pred kolodvorom, je dobil mesto kot kneževino, ki se je pa že l. 1810. pridružila ostalim bavarskim pokrajinam. Leto poprej je štel Regensburg Francoze še med svoje prijatelje. Ko pa je bil Napoleon v krvavi bitki proti Avstrijcem blizu Regensburga prvičkrat v življenju ranjen, se mu je zamerilo sicer nedolžno mesto. Podivjane tolpe so udrle v mesto in je hudo pustošile. Napoleon je sedel takrat ravno pri kosilu v stari proštiji, rezidenca imenovani. Ko mu očita primas prestopke ropa pijane soldateske, ga Napoleon osorno pogleda in reče: »C'est la guerre« in kosi dalje. Še danes kažejo tudi kamen, na katerem je sedel Napoleon, ko so mu obvezovali rano. Okoli leta 1850. je ponudil posestnik ta kamen Napoleonu III., toda le-ta je odklonil ponujano mu relikvijo.

Danes skušajo povzdigniti Regensburg vlada in razna privatna podjetja. Na jugovzhodni strani ob Donavskem bregu zidajo leto za letom nove tovarne, ki obetajo mestu boljšo prihodnost. Sicer je pa Regensburžan konservativen in zvest tradicijam svojih prednikov. Ozke ulice v sredini mesta in raznovrstni šaljivi in pobožni napisi na starinskih hišah še danes razodevajo dobrovoljnost srednjeveškega Bavarca. Tu zadeneš na imena ulic, kakoršna zastonj iščeš po drugih mestih. Naj navedem le nekatere teh karakterističnih uličnih napisov: Gichtgasse, Entengang, Gässchen ohne End, ki je pa samo 100 korakov dolga, Eck zum faulen Schinken, Fröhliche Türkenstrasse, Zur schönen Gelegenheit, Hinter der Flasche, Roter Herzfleck i. dr.

Med hišami in cestami se vije pas bujno cvetočih nasadov, ki spominjajo po svoji zunanosti na zeleni Gradec. Pestro-bojne parke poživlja tudi množica spomenikov; med temi slovi zlasti mala rotunda Janeza Keplerja, stoječa tik na levi ob cesti, ki vodi iz kolodvora v mesto. Postavili so jo dne 21. decembra leta 1808., spominski dan Keplerjevega rojstva. Le-ta je namreč tu umrl dne 15. novembra leta 1630., v 60. letu svoje starosti, v neki hiši po njem

imenovane ceste. Pokopan je na protestantskem pokopališču blizu kolodvora. Vendar ne vedo natanko za njegov grob. Kako so sodobniki umevali tega velikega astronoma, kaj drastično izraža sarkastični epigram, ki ga je zložil K ä s t n e r.

»So hoch war noch kein Sterblicher gestiegen,
Als Kepler stieg — und starb in Hungersnot;
Er wusste nur die Geister zu vergnügen,
Drum liessen ihn die Körper ohne Brot.«

Taka je navadno usoda duševnih velikanov.

Kar je Kepler med profannimi spomeniki, to je sloveči regensburški dom med mnogoštevilnimi cerkvami. Malo je katedral, ki bi se mogle ponašati s tako bogato arhitektoniko kakor »regensburški velikan«. Zgodovina njena pa je podobna svetovno proslulim bazilikam.

Temeljni kamen je blagoslovil škof L e o d e r T u r n d o r f e r v letu 1275. Delo je polagoma napredovalo; šele 100 let pozneje — 1383. — so pričeli zidati severni stolp. Zato ni čuda, da je s številom let rastle tudi število mojstrov, ki so gradili hišo Gospodu. Sedanje obličje sta ustvarila oba R o r i t z a, oče in sin (1450—1524). Toda tudi po letu 1524. je delo znova počivalo. Popolnoma dovršena je bila cerkev šele v dneh (1859—1860) že večkrat imenovanega kralja Ludovika I.

Na tej veličastni zgradbi je spojila nemška gotika bogato obloženo zunanost s priprosto, pa majestetično velikostjo notranjščine. V umetnostnem svetu je znan zlasti glavni portal, ki so ga postavljali celih 10 let (1385—1395). Mnogobrojni biseri skulpture se zlivajo v tako ubrano harmonijo, da štejejo ta portal med najdragocenejše umetniške raritete na svetu. Iz poedinih reliefov govori umetniška popolnost in čudovita miloba. Podoba grešnice Magdalene je napravila na Schwanthalerja tako globok vtis, da jo je imenoval kraljico vseh drugih. Med loki je upodobljenih že 22 dogodkov iz Marijinega življenja, 12 apostolov ter sv. mučenca Lovrenc in Štefan. Na zunanjih oglih cerkve mrgoli tudi nešteto živalskih figur, ki naj bi predočevale grdobno naglavnih grehov. Proti severozapadni strani ščitita mogočni dom 104 m visoka stolpa.

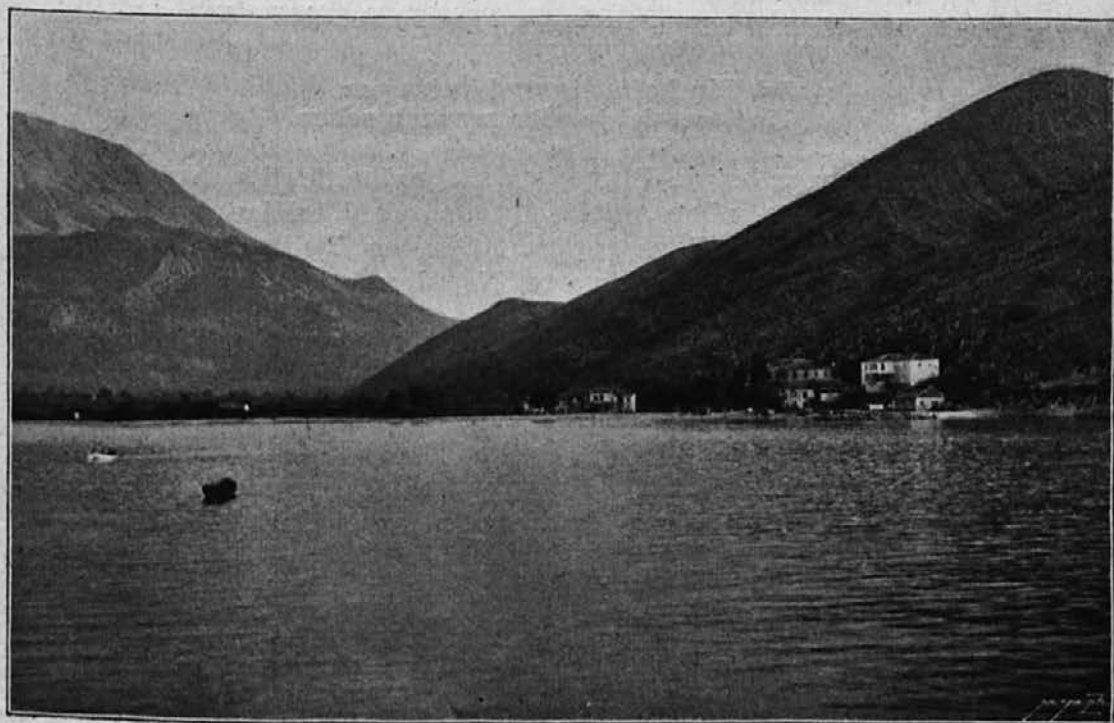
Notranjščino cerkve polnijo 3 ladje in dva stranska kora. Visoka gotska okna zakriva tolika obilica podob, da bi lahko proučaval 400 letni razvoj steklo-slikarstva. Po tehnični popolnosti slovi »Vnebohod Kristusov« in »Obiskovanje Matere božje« na severni in južni strani prezbitarija.

Razen mnogovrstne, vendar ne preobložene ornamentike, pomnožuje občudovanje opazovalca strogo izpeljana simetrija cele stavbe. Katedrala je 84 m dolga, 34-80 m široka in 31 m visoka. Prezbitarij sam meri 11-6 m v širokosti in 30 m v dolgosti. Tu je

ohranjen dragocen, iz kamna izklesan, z akramentarij, delo Wolfganga Roritzerja.

Spomine na slavno preteklost Regensburga hrani tudi postarana mestna hiša. Njeno črno-sivo, razorano lice spominja na osirotelega moža, ki ne more preboleti in pozabiti srečnih dni. Kakor že zidovje samo razodeva, so jo gradili v dveh ločenih periodah: starejši del — izvečine spodnji prostor — so postavili okrog leta 1330., glasovito »državno dvorano« pa leta 1408.

Široke lesene stopnice nas popeljejo v državno dvorano — Reichssaal, tudi Re- in Korrelationssaal imenovano. Zamolklo od-

Barski zaliv.

bijanje glasov le še poveča vtise, ki povzročajo v duši prišleca ta vekotrajni dokument historije. Kdo bi preštel vse državnike, ki so se tu prečestokrat igrali z usodo celih narodov. Kdo bi ne čutil v prsilih gneva nad ničevostjo in zunanjim sijajem, ki sta tekmovala v teh prostorih prav v dneh, ko je umiralo na starostni slabosti »sveto rimsko cesarstvo«.

V tej dvorani je stoloval takozvani »vedno trajajoči državni zbor« od leta 1663. pa notri do leta 1806. Zob časa in viharni dnevi so bili dvorano popolnoma opustošili. Danes je dvorana restaurirana in izgleda prav tako kakor za Karola V. in njegovih naslednikov. Ob steni, vhodu nasproti, se dviga nekoliko vzvišen podij;

na njem stoje cesarjev sedež z zlato-rdečim baldahinom in stoli volivnih knezov. Baldahin je še ravnoisti, ki so ga nosili nad cesarjem Matijem, ko je leta 1613. v kraljevem sijaju prijezdil v Regensburg. Na stranske stene se naslanjajo klopi za ostale kneze in nižje plemstvo. Stene zastirajo umetno tkani tepihi, ki so deloma pcnarejeni, deloma ohranjeni v originalu. Najstarejši — iz konca 14. stoletja — predstavlja razne ljubavne scene, tako *Tristan in Izolda*. Neki drugi tepih iz 15. stoletja predočuje boj, ki ga bje *Krepost* zoper *pregrešnost*. Na čilem vrancu dirja *Napuh*. Glavo mu obkroža trojna krona; v kroni se šopiri prevzetni pav. *Izza* ščita pogleduje lev; na zastavi razpenja svoja krila orel, kralj višav. V rdečem traku sredi prs se blišči napis:

Ich bin hoffartig und verwegen,
Und tret' ich nieder, was ich sehen.

Z napuhom se bojuje *Ponižnost*, nežna deklica. Nedolžne oči žare dobredelne milobe, glavo objema zeleni bršljan, na ščitu stoji angel varih, v sredi zastave pa je Kristus. Ponižnost poskuša svojo srečo z lepo besedo, zato govori Napuhu:

Ich hoffe dich zu bessern,
Wenn bessern hoffart dich lau.

Tako se vrsti par za parom. Na eni strani obnavljajo prijateljsko zvezo *vera*, *upanje*, *ljubezen*, na drugi kujejo zaroto *nevera*, *obup*, *sovraštvo*. Na eni steni te pozdravlja osiveli *Abraham*, na drugi zazreš *Salomo* in razne druge dogodke iz biblične zgodovine.

Ko smo si ogledali v nekaterih sosednih sobah dragocene zbirke starih denarjev in listin, smo krenili v spodnje prostore rotovža, v srednjeveško, a še do danes prav dobro ohranjeno ječo. Naš dosedanji Cicerone pozvoni. Kmalu zaropotajo železna vrata; pred nami stoji starka nagubančenih lic s težkimi ključi v roki. Njeno oko je gledalo osorno, podobno neprijaznim in temnim prostorom, katere razkazuje dan na dan.

Ob vhodu na dvorišče pred ječo straži velik kanon iz leta 1595. in orjaška puška iz 17. stoletja. Turobno monotonost, ki leži nad tem krajem vzdihov in stokov predramlja le žuborenje studenca, ki meče sredi dvorišča srebrnobeke zublje proti nebu.

Na desni dvorišča sameva neke vrste preiskovalni zapor — nizka, trikotniku podobna sobica, ki pogleduje skozi težko omreženo okno na dvorišče. Njena notranja oprema je kaj enostavna: lesena klop s trdim stolcem za zglavje. Tu je prebil obtoženec navadno tri dni. Ako je priznal očitani mu zločin, ga je doletela kazen *pravične Nemeze*, ako je tajil, se je začelo šele pravo trpinčenje. Po ozkih stopnicah so ga peljali v podzemeljske pro-

store, ki so nemo in brez srca gledali, kako je ubogega jetnika stiskal »španski Osel« in »trdosrčna Liesel«, ga tlačil »deviški kamen« in mu kite trgala natezalnica.

Težko je opisovati čuvstva, ki v takih prostorih prešinjajo srce. Moderni človek, ki pa prečestokrat samo v ustih nosi sočutje s svojim bližnjim, se ob pogledu na ta mučila zgraža nad kruto roko srednjeveške justice. Takratni sodniki — in naj si bodo svetni ali duhovski — so bili po njegovem mnenju tirani, kakoršnih stari vek ni poznal. Nasproti takim diletantskim in hipnim iznosom pa trdijo priznane avtoritete — Ficker, Hauck i. dr. — da je bila v onem podivjanem času inkvizicija najboljše sredstvo, ki je vzdrževalo javni mir in red.

Popoldne nas je odpeljala poulična železnica proti Walhalli — »templu nemške slave«. Zidana je v podobi starogrških svetišč in slovi kot ena najkrasnejših in veličastnejših stavb, kar jih je kdaj ustvarila človeška roka.

Ime Walhalla spominja na zlato palačo v kraljestvu Odina — Wodana — v kateri so se shajali vsi za domovino v boju padli junaki. Po nauku škandinavske mitologije se je dotikala Walhalla oblakov in nudila severnim junakom v izobilju zemeljsko srečo in blaženost: bogato obloženo mizo, med, družbo ljubkih Walkür, viteške igre in boj. Tako naj bi bila po volji kraljevega princa Ludovika I. tudi ta druga Walhalla v bližini Regensburga skupni nemški narodni hram, kamor naj bi se postavile doprsne sohe samo »der fünfzig rühmlichst ausgezeichneten Teutschen«. Vendar je ravno isti Ludovik pozneje zvišal to nizko število in določil, da naj dobe tu notri primerno mesto vsi duševni velikani »teutscher Zunge«. Njegovi nasledniki pa tudi te določbe niso strogo izvajali. Zato nahajamo reliefe slavnih ruskih generalov, holandske učenjake i. dr.

Do Walhalle, ki stoji na malem hribu, podobnem našemu Golovcu, vodi okrog 400 stopnic. Že spodnji podzid daje celi stavbi izraz majestetičnega miru in dostojanstva. Svetišče samo je zgrajeno v dorskem slogu in je posnetek znanega partenona na Akropolu v Atenah. Streho nosi 52 močnih, kaneliranih stebrov. Nad vhodom sedi Germania; od obeh strani se ji bližajo mladi bojovníki s svojimi ženami kot predstaviteljicami nemških zvezinih držav. Zadnjo stran krasi mojstrsko delo kiparja Schwantalerja: »Die Hermannsschlacht im Teutoburgerwalde«.

Notranjščina dvorane predstavlja pravi raj na zemlji. Oko se skoraj ne more nasiti na pestrobjnom marmorju, ki sestavlja stene in pod. Iz sten gleda 101 doprsni kip zaslužnih mož. Nad njimi obkroža vse štiri stene 1 m visok nadzidek (Marmorfries), ki pred očuje življenje in zgodovino starih Germanov: prihod v Evropo, ljudska zborovanja, boje ob Renu in v Italiji ter pokristjanjenje

Germanov za časa Bonifacija. Vhodu nasproti stoji soha Ludovika I., odeta v grška oblačila.

Ne daleč od Walhalle, ob parobku gozda, so v skalo vsekane besede, ki jih je govoril Ludovik I. ob polaganju temeljnega kamena in ob svečanostni otvoritvi »nemškega narodnega templja«: »Möchten in dieser sturmbewegten Zeit fest, wie dies Baues Steine vereinigt sein werden, alle Teutschen zusammenhalten. — Möchte Walhalla förderlich sein der Erstarkung und Vermehrung teutschen Sinnes! Möchten alle Teutschen, welchen Stammes sie auch seien, immer fühlen, dass sie ein gemeinsames Vaterland haben, ein Vaterland, auf das sie stolz sein können; und jeder trage bei, soviel er vermag, zu dessen Verherrlichung.«

Zarki zahajajočega solnca so se kopali v Donavi, ko smo zapuščali Walhallo. Po ozki bližnjici smo hiteli nazaj v Regensburg tiho in nemo, kakor hiti človek, ki se poslavlja od rójstne hiše.

Večer je zaključil mali komerz v Pasavu. Toda prijetna družba se je kmalu razpršila. Eni so izvolili vožnjo po Donavi, drugi so se odpeljali po železnici. Iz src vseh pa je govorila želja, da bi o priliki zopet skupno obnavljali spomine na staro Recijo.

Bogumil Gorenjko.

Srpanova.

Le góri mak,
le zóri klas,
o solnce, grej
v srpanov čas!

Cekine mi bo štel
za žito, skopi Jud;
no jaz se hom smejal,
a on potihem klel.

Oj majka - njivica
ni varčna, skopa ni,
oj majka - njivica
je radodarna vsa!

Le góri mak,
le zóri klas,
o solnce, grej
v srpanov čas!

Bogumil Gorenjko.

Dolenjska.

Na Dolenjskem
ajdica diši,
na Dolenjskem
trtica zori.

Sredi vrta vinskega
zidanica bela,
misel prevesela,
sredi srca mladega!

Sredi njivic pisanih
zdrava bodi hišica,
ti prelepi domek tih
očka mojega!

Bog te blagoslovi,
ti dišeči ajdov cvet,
Bog te blagoslovi,
lepi ti dolenjski svet!

M. Štular:

Iz popotne torbe.

Slike iz Lurda.

V Lurdu človek skoraj pozabi, da je tako daleč na jugu. Mesto oklepa venec gora in hribov, ki tvorijo nekako prednjo stražo visokih Pirenejev. Z juga gledajo na nekdanje nepoznane, a zdaj svetovno znano mesto snežni Pie du Midi (2885 m) in drugi pirenejski orjaki in mu pošiljajo v pozdrav hladilne gorske sapice pa peneči se Gave.

Planinska reka, čist in svež gorski zrak ter visoke gore te nekako zasanjajo, da si kakor kje v kaki tirolski dolini.

Noč je bila že legla na zemljo, ko sem se v družbi nekaj romarjev podal k lurškim svetiščem. Majhen park loči mesto od čudežnega kraja.

Ko smo prišli na krasno planoto pred svetišči, sem se ozrl na zvezdno nebo in okoli stoječe gore, ki pa so se izgubile v nočni temini. Nad goro Grand Ger na jugovzhodu mesta se je nudil našim očem lep prizor. Gore ni bilo ločiti iz teme, le velik križ je blestel nad njo v električni luči, kakor bi prosto visel na nočnem nebu. Nehote smo se spomnili onih besedi Kristusovih: »In takrat se bo prikazalo znamenje Sinu človekovega na nebu; in tedaj se bodo jokali vsi rodovi na zemlji, in bodo videli Sinu človekovega priti v oblakih neba z veliko močjo in veličastvom.« (Mat. 24, 30.)

Po drugi gori, Kalvarija imenovani, ki se dviga takoj nad lurško baziliko, se vije bela pot. Ob njej pa so postavljene postave in prizori križevega pota v naravni velikosti, vliete iz bronu. Mojstrsko delo, ki ga ne moreš opazovati brez globokega sočutja. Tako tvorijo gore okoli mesta harmonično enoto in lepoto s svetiščem samim, ki človeka odtegne vsakdanjim mislim in mu kliče »Sursum corda!«

Drugo jutro na vse zgodaj smo hiteli k svetovnoznanu votlini, ki jo je obiskala blažena Dèvica. Idiličen kotiček zemlje! Pet do šest metrov visoka votlina, v sredi nje oltar, med njim v skalovju kip Brezmadežne, k njej plapolata plamen stoterih in stoterih sveč. Skalovje zgoraj okajeno od plamenov luči, spodaj namočeno od hvaležnih solza in oglašeno od iskrenih poljubov romarjev iz celega sveta. Mimo teh skal okoli oltarja hodijo tisoči in tisoči s srci, polnimi zemeljske tuge, pa tudi s srci, polnimi velikega zaupanja in hvaležnosti. Nebrojne palice in bergle in druge priče prestanega trpljenja, ki vise na obokih te votline, vlivajo vsakemu v srce trdno zaupanje v Njeno pomoč. Tu se vrše prizori, ki te pretresajo. Ravno kar stopa mimo skal dama v svili, a, kakor se vidi, s trpljenjem v srcu. Krčevito objema skale, se privija k njim, kakor otrok k materi in toči solze. Ne more se odtrgati od tega kraja.

Nad votlino šume jagnjedi, lipe in kostanji. Ravno nad votlino, kakih 40 metrov višje, stoji veliki oltar bazilike, ki je pravi cvet

gotike. Pod baziliko je še skripta. V vznožju obeh pa cerkev svetega rožnega venca. Zemljo so morali kopati in skale klesati, da so postavili to prekrasno stavbo, katere vsak oltar je sam marmor in mozaik — pravi biser umetnosti. Natančneje Vam tega opisati ne utegnem in je težko opisati s črnilom in peresom, kar so ustvarili največji francoski umetniki z dletom in čopičem v slavo Brezmadežne. Kdor hoče to pojmiti, mora tam biti in vse to sam videti. Obronek hriba, kjer stoje svetišča in ki je tako nepripraven za zidanje, so Francozi tako izplanirali, da se moraš čuditi. — Pred votlino je svet kakih 30 do 40 m širok, tudi lepo izravnán in potlakan. Tu kleče tisoči in tisoči. Za hrbtom jim pa šumi bistri in peneči se Gav. Molitve in petje, šumenje drevés in žuborenje vode se druží v Njeno slavo.

V Lurdu se vrše ob ugodnem vremenu vsak dan dve procesiji. Ob štirih s presvetim Rešnjim Telesom in v mraku z lučmi in pesmimi. Ne bom jih obširno popisoval, samo nekaj poglobitnih črt. Pri procesiji z Najsvetejšim se vrše prizori, kakor so se godili, ko je še Kristus v človeški podobi hodil po zemlji, povsod deleč dobrote in zdraveč bolezni. V Lurdu dela zakramentalni Kristus isto. Ob velikem trgu, koder se pomika procesija, leže ali sede bolniki in kličejo, kakor nekđaj v Palestini: »Jezus, sin Davidov, usmili se nas! Gospod, pomagaj nam, sicer poginemo! Dobri učenik, daj, da vidim!« itd.

In vsako leto se zgodi, da ob takih prilikah hromi vstajajo in hodijo, slepi spregledujejo, smrti zapisani pa dobivajo novo moč življenja. Pred očmi sveta, tudi skeptičnih modernih učenjakov se gode dejstva, ki jih ne more razložiti nobena znanost.

Isto se godi v kopelih ob votlini. Pisec teh vrst sem bil sam priča, ko je hroma romarica-sopotnica tam shodila in pustila berglje v Lurdu. In meni samemu se je izgubljeno zdravje zboljšalo, ki sem ga brez uspeha iskal pri ljudeh dve leti in dobrih pet mesecev.

Ko leže noč na zemljo, zažari pročelje svetišč in zvonika v električni luči, da misliš »al' je resnica, al' je sen« vsa ta bajna lepota. 15, 20 do 30tisoč in še več tisoč romarjev raznih narodov in jezikov, a istega duha se združí v nepregledno morje luči in se pomika po širni planoti pred svetišči pojoč vsak v svojem jeziku znano lurško pesem, pa se na koncu strneje vsi vedno v isti refren: »Ave, Ave, Ave Maria!« — Koncem procesije se zlije vsa dolga vrsta pred mogočnim portalom rožnovenske cerkve, izurjen francoski abbè stopi na stopnice, zavihti svečo, kakor kerub z ognjenim mečem in daje takt k svečano in mogočno donečemu »Credo«, ki ga pojo vsi ti mnogoštevilni tisoči. Sam drhtiš od navdušenja in čutiš, kakor še nikdar, kako trdna, mogočna in vzvišena je naša vera. Prav piše dr. Bertrin: »Veličastne in sijajne slovesnosti vsakomur požive in okrepe vero; dajejo človeškemu srcu moč. Vlijejo mu novega duha. Ogenj, ki se ob taki priliki vname v srcu, ogreva še dolgo časa, morda celo živ-

ljenje.« Kritična razprava o lurških dogodkih I. p. 75. Resnično, vtisi, ki jih človek tam dobi, so neizbrisni!

Še ena slika človekoljubja. Takoj na lurškem kolodvoru opaziš in povsod po mestu srečuješ gospode svetne in duhovske in odlične dame, ki nosijo ali vozijo bolnike. In sicer bolnike, ki jih niso nikdar videli, bolnike z najostudnejšimi ranami. Lepo piše dr. Bertrin: »Strežejo jim gospe in gospodične, ki so sicer navajene, da jim strežejo drugi. Mnoge izmed njih so dika najsijajnejših salonov, in kadar počaste družbo s svojo navzočnostjo, jih vse zavida in se jim klanja kakor kneginjam. Stotine odličnih gospodov in mladih ljudi, katerim se pozna, da so iz najvišjih stanov, hite z nosili na ramah vsak po svojem opraviilu. Vidi se jim, da jim premoženja ne manjka. Laliko bi se ta čas zabavali po kopališčih, toda rajši izvršujejo tukaj telesna dela usmiljenja. Lurd je največja in najboljša šola ljubezni do bližnjega.«

To samo nekaj slik, a jih je še več pestrih in pretresljivih, ki vplivajo trajno na človeško srce in ga oblaže.

Morda boš imel sam kedaj priliko, videti vse to, kar sem jaz tu nerodno slikal. In če boš videl, ne boš nikdar pozabil in se nikdar kesal, da si bil v Lurdu.

Prof. Fr. Pengov:

Pomlad jerebičjega življenja.

Nočne senče pokrivajo polje; molčeč mir počiva nad dobravami; komaj se zamaja listek kalečega žita v pihu hladnega vetra.

Polagoma se začne svetlikati na vzhodu; solnce pošilja prve žarke oblakom, ki obdajajo gori na modrem nebu jutranjico kot bele ovčice pastirja.

Med temnimi grudami na njivi se začne življenje: par škornčkov ima tu svoje prenočišče. Samec skoči na zastarano mravljišče, samica odgovarja njegovemu klicu. Voščita si dobro jutro in si želita medsebojne sreče ob prihodu v domačijo, v kateri sta preživela prve dneve zorne mladosti.

Ne daleč proč, na mestu, kjer bo v par mesecih tako veselo pljusalo zlato strneno valovje, si je postavilo kočo par jerebic. Seveda našim znankam iz družine poljskih kur stavba palače ni ravno belila glave. Kakor vesela prepelica, tako ravna tudi jerebica: majhna globelica v tleh je izbrskana namah, seveda na toplem, suhem kraju, ki je zavarovan pred vetrom — v to kotanjo nekaj suhih bilk, ki leže, kakor se jim pač poljubi — in poletni penzionat jerebice je gotov in pripravljen za zibka za male.

V majniku smo; s požrtvovalno ljubeznijo je presedela jerebica tri dolge tedne na hruškastih medlozelenih, rjavosivih jajcih. Ves

čas valjenja je prečul samec v njeni bližini kot varuh, svaril tovarišico pred sleherno nevarnostjo, se zanjo tudi žrtvoval, če je trebalo, in se vrnil po prestani preskušnji vselej zopet k njej nazaj. Da ga je zalotila smrt za časa valitve, težko bi bila doživela samica veselje izvaljenja trinajsterih mladičev.

Danes — pisalo se je 25. maja — so mladiči na svetu. Komaj par ur je, kar so zapustili lupine, že jim je zibelka pretesna; saj pa tudi ni čudno to pri tolikem številu. Prijazno zakliče mati in male jerebičice poskušajo drobne nožice. Pojdimo z ljubeznivo družinico tudi mi na prvi izprehod v njenem življenju!

Polagoma stopa mati naprej, vedno med bilkami, skoro plazeč se po tleh. Z nežnim kvočenjem vabi za seboj male prstene barone, črnotigraste Rebčke, ki racljajo za njo na drobcenih rožnatih nožicah in prično vselej boječe čivkati, če ostanejo le par centimetrov zadaj; stvarce so še tako majhne in nežne, da se zdijo celo kobilice v travi proti njim kot orjaki. Trinajst mladih junačkov vodi starka za seboj in vseh trinajst varuje z enako skrbljivo ljubeznijo.

Ob žitnem polju v Trepetih se vleče hosta, porastla z grmovjem, in sredi nje curlja bister studenček. Takà pokrajina, polna izpremembe v vnanjem licu, je pravi raj za jerebico, zato si ga je izbrala naša družina. V gozd sam, — nedaleč proč je naš Pimperk — sicer ne gre rada jerebica, pač pa ljubi njegove robove; tudi vlažni travniki so ji povšeč, če so le mestoma porastli z drevjem in hranijo v sebi suhe parcele, kot nekake otočke sredi morja. — V to hosto proti potočku jo zavije naš izprevod. Sumljivo opazuje mati vsak grmiček, vsako drevo, sleherno goščo, celo hosto, da celo proti nebesu dviga nezaupljive oči, ki iščejo povsodi le sovražnika, saj iskati prijateljev, ki so tako maloštevilni, se itak ne izplača.

Neznano veliko je število sovražnikov naše jerebice. Vse, kar lazi okrog kot ropar na štirih nogah, zalezuje njena jajca in mladiče; kragulj in sokol sta mladim in starim vedno za petami; skobec, kanja, vrana, šoja ji odnašajo zalego. Če pomislimo vse to, zlasti pa na zimski sneg in poledico, ki uniči z lahkoto največ poljskih kur, ker jim zamete ves živež, potem pač komaj razumemo, kako da še hodi prijazna jerebičja družinica po tej lepi dolini solza.

Povsodi voha jerebica sovraga in res ga je danes tudi izvohala. Tam-le iz bližnjega podgoriškega gozda jo maha po travniku prihuljeno velik lisjak!

Soseda pri Luku je pripovedovala pred tednom z objokanimi očmi, kako je gospodoval lisjak v njeni šupi, kjer prenočuje tudi kuretina. V eni sami noči je izginilo enajst odraslih piščancev in tri stare kokodajske, od katerih se je našel le en krvav trup (brez glave) v deteljišču poleg kozolca. Od tedaj zapira soseda skrbneje kurji hôtel in lisjaku se je povečala skrb za večerno pečenko.

Danes se ima križati njegova pot s stezo obilne jerebične družine; še malo trenutkov in sledil bi ji sigurno s finim svojim nosom. V takem slučaju ne kaže izgubiti niti trenutka časa! Zatorej jerebica: Cave canem!

In res! »Krrr! Krrr!« (Skrijte se!) zakliče nalahno sicer a določno starka in uboge stvarce, komaj večje od želoda in ne še dan stare, se raztresejo, kot bi bil pihnil veter med perje na dvorišču na vse strani.

Eden se je izgubil pod hrastov list, ki je odpal prezgodaj vsled letošnje bolezni, drugi se je stisnil med dve korenini, tretji je smuknil pod kosček brezovega lubja, ležečega na tleh, četrti je našel malo krtovo luknjo in jo izrabil za skrivališče in tako po vrsti, da so bili na varnem. Ne vsi!

Neko revše ni moglo najti pripravnega skrivališča, zato pa se uleže, kolikor je dolgo in široko na nekoliko zvit, zarumenel list, stisne drobni bunčici svojih očesec in je trdno prepričano, da ga nihče ne vidi — nojeva politika en miniature! V trenutku je tudi potihnilo boječje ščebljanje trinajstih kljunčkov. Krog in krog je grobna tišina.

Mati jerebica zleti strašnemu roparju naravnost v brk, razpne krila, kot bi hotela ž njima biti in sekati, a se spusti par korakov proč ob njegovi strani na tla in prične mahati s kreljuti, kakor bi bila hroma, prav zares ohromela, zraven pa stoka in toži kot dete, ki je izgubilo dobro mamico. Je mari prosila milosti — milosti pri krvoželjnem, grozovitem roparju?

O kaj še! tako nespametna ni posavska jerebica! Koliko smo že slišali in čitali o zvijačah iz življenja lisice-zvitorepke, pa vendar je botra s košatim repom pravi kalin v primeri s premodro materjo iz družine slovenskih jerebic.

Ves prevzet veselja, da se mu ponuja tako na lahko slastna pečenka naravnost pred nos — se zavrti nenadoma lisjak in zaloti — ne, popolnoma ne zagrabi uboge ptice, le za dober čevelj se umakne le-ta hlastajočemu zobovju, belemu kot slonova kost. S skokom je lisjak za jerebico in bi jo takrat skoro gotovo tudi dosegel, da se ni vmešal v afero ravno sedaj intriganten divji srobot, prijatelj krotke jerebice. Mati jerebica odšanta naprej, lisjak pa za njo, a dozdeva se mu, da je namišljeno zagotovljena žrtev že nekaj bolj zdrava ter nekoliko menj hroma. Tako blizu sta, da drži lisjak jerebico skoro že za rep, pa samo »skoro«, kajti naj lisjak še hitreje teka in skače, jerebica je vendar še urnejša. Kaj takega se staremu grešniku že zdavna ni primerilo. Jerebica s hromimi krili in on, brzonomi zvitorepec je ne more dohiteti pri dirki, ki traja že celih pet minut. Kar snedel bi se te sramote! Zato podvoji svoje sile, a jerebica si v isti meri pomnožuje telesno moč in ko dirjata tako približno en kilometer daleč za stavo, je ptica na nerazumljiv način zopet popol-

noma zdrava, se dvigne z zaničljivim vršanjem od tal in odleti po hosti proč, preganjalec pa stoji na mestu, nezmožen ziniti niti besedice, v pekočem spoznanju, da ga je imela preprosta ptica za — norčka.

Med tem pa odpluje mati v velikem loku nazaj proti mestu, kjer so skriti njeni mali ljubljenci v podlesju. Čudovit lokalni spomin vodi divjo ptico vselej natančneje od najboljšega kompasa na ono mesto, od koder je vzletela. In trenotek je jerebica tiho, da občuduje polna materinskega ponosa čudovito pritajenost svojih otrok. Celó pri njenem bližanju se ne zgane nobeden, tudi ne mali dečko na žoltem listu, ki slednjič niti ni bil tako skrit, — kot bi mislil kak vsakdanjež, ki ne pozna važnosti mimikry v živalski biologiji — ampak le še tesneje stisne očesci, dokler ne zakliče mati:

»Krrr — ite!« (Otroci, pridite!) In kakor živa pravljica priščebeče iz vsake mišje luknje majhno detece — mlada jerebička. Mali pojacek iz lista, najdebelejši izmed vseh, odpre svoji veliki, jasni zvezdici nad kljunčkom in zbeži z nežnimi »cip, cip, cip« v varstvo materinih kril. Človeška mati bi preslišala ta glasek na tri korake, toliko bolje pa ume jerebica glas svojih otrok in bi ga čula tudi iz trikrat večje daljave.

Dr. A. Breznik:

Besedni homunkulus.

V zadnji številki mora biti vsake pesmi konec in tako moramo tudi našega homunkula že pokopati, dasi je imel tako kratko življenje; toda kaj se bomo ustavljali naravnemu zakonu?

Vse reke in vode v morje tekó,
Človeka vsakega v zémľjo nesó,

pravi Levstik. Smrti smo vsi zapisani, in naj je bil kdo še tak junak, umreti mora vsakdo. In kaki junaki so bili naši dedje! Dobro velja o njih, kar poje Zupančič:

Pa so ramena in pleča kot skale,
tilnik — naloži mu breme nasilnik —
nosil ga bo in ne bo se krivil.

Pač res: Pleča pomeni: široki del telesa (prim. grško besedo, ki je z njo v zvezi: πλατός, širok).

In tilnik! Kako moč in silo izraža tudi ta beseda! Saj pomeni to, kar je mastno, debelo, napeto. Da je beseda imenitna, se spozna že iz tega, da se z besedo istega korena zaznamujejo — Nemci. V besedi deutsch je ista korenika in izraža prvotno rod, ki raste, se plodi in množi; in kar se močno plodi, je mogočno in trdno, in tak je res postal Nemeč, čeprav smo mu mi rekli, da je — nem!

Da tudi hrbet ni zaostajal za drugimi deli telesa, je razvidno iz besede, s katero so ga imenovali. Stari Sloven je z isto besedo kakor hrbet zaznamoval tudi — hrib, pač dokaz, da je moral za tako ime tudi hrbet imeti nekaj podlage, dasi se s hribom ne more meriti niti po zakrivljenosti, niti po velikosti.

K tako krepkemu životu pa spadajo delavne in pridne roke. Da je roka le tedaj res podpora človeku, če je delavna in pridna, tega niso mislili samo stari Sloveni, temuč vsi indoevropski narodi. Pri vseh pomeni beseda roka — ud, ki kaj prime, zagrabi, drži. To izraža naša roka, nemško Hand, latinsko manus in tudi grško *χρῆμα*. Roka je ustvarjena za delo, zato ti kličem s Stritarjem:
Ne stoj, ne drži križem rok!

Misliti se dá, da je tudi noga nekdanj bila v večji veljavi, če je bila velika, ne pa narobe, kakor velja to dandanes. Dandanes imajo ljudje radi le majhne nožice, za katere si omišljajo le prav majhne čeveljčke. Toda, kakor pravi latinski pregovor, da „ni vsakomur dano lep nos imeti“, tako tudi ni dano vsakomur imeti lepe, t. j. majhne nožice. Kitajke si jih naredé same, ker jim je Bog prevelike ustvaril, toda to se doseže z velikimi mukami. So-li imeli indoevropski rodovi grše, t. j. večje, ali lepše, t. j. manjše noge kakor mi; so bili li x-nožci ali o-nožci, se žal iz besed ne dá ničesar sklepati. Grško *ποὺς, ποδός*, latinsko pes, ped-is in nemško Fuß (nastalo iz fôt) je iz ene ter iste prvotne oblike; le naša beseda je drugega izvora. Naša noga je dobila ime od — nohtov na nji. Najbrž stari Slovani takrat še niso poznati škarij! Naš noht (nastalo iz nog-t) in noga sta sorodni besedi in istega izvora kakor nemški Nagel, latinsko unguis, kar pomenja noht.

H koncu eno vprašanje. Se li more moderen človek česa učiti od starih dedov svojih? Naše mnenje je, da več nego bi se mogli oni od nas. Moderni ljudje mislijo, kakor jim Stritar polaga v usta:

Kdor hoče na svetu dobro živeti,
ta mora želodec dober imeti,
želodec dober, pa slabo srce;
oboje dobro, to skupaj ne gre.

Ne tako naši stari. Njim je bilo srce vir vsega življenja. Vse to, kar pripisujemo mi dandanes možganom, so iskali naši dedje v — srcu. Zato je postalo srce po zaslugi naših starih — simbol ljubezni, kar je še danes in naj vedno ostane. Zato je pri vsakem človeku najlepša stvar — srce, in lepo poje Gregorčič:

Oltar najlepši je — srcá oltar,
ljubezen sveta v njem — nebeški žar,
gospodu žrtva — vsako dobro delo.
O, da srcé gojilo bi vsekdar
ta sveti žar, naj živo bi gorélo
enako kresu vedno bi plamtelo
Bogú in domu žgalo vreden dar!

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Konec.)

Mali teoretični pouk o šahovi igri sklenemo danes. Preostaja nam še samo končna igra pešcev proti pešcem. Vedno moraš imeti v spominu, da se pešec, ki pride na 8. oziroma 1. polje, ne le sme, ampak mora izpremeniti v poljubno podobo svoje barve (izven kralja!). Kralj ima pri tej končni igri pač veliko vlogo, posebno ker se nasprotnemu postavlja v opozicijo. Gotovo je, da ponavadi odločuje premoč enega pešca, ne pa vedno! Večkrat odloči partijo boljša pozicija. Raditega boš že v teku partije izmenjal podobo proti sovražni podobi le, da dobiš boljšo pozicijo! Ako dobiš čas, tempo, dobiš partijo. Pomni pa, da je vodstvo pešcev v končni igri (tudi v tekom partije) težka stvar in da mora moč kombinacije tukaj pomagati. I. Benger ima sledečo nastavo: Beli: Kb7 pešec e4. Črni: Kh7 pešec e6. I. beli potegne in dobi. II. črni potegne prvi in napravi remis. Rešitev je: I. 1. e4 — e5 Kh7 — g6; 2. Kb7 — c6 Kg6 — g7; 3. Kc6 — d6 Kg7 — f7; 4. Kd6 — d7 Kf7 — f8; 5. Kd7 × e6 Kf8 — e8! Sedaj ima, drži črni kralj opozicijo, ki mu pa nič ne pomaga. Ker je beli kralj že na 6. polju in pešec za eno polje za njim! II. 1. črni igra e6 — e5, beli odgovori: 2. Kb7 — c6 Kh7 — g7; 3. Kc6 — d5 Kg7 — f7; 4. Kd5 × e5 Kf7 — e7! in remis je zagotovljen, ker beli kralj je na petem polju! Črni ima vedno močno opozicijo — igra ostane remis. Drugi nastav je sledeči: Kb4 pešec a4; črni Kd4 pešec g5. Kdor ima prvo potezo, dobi! Rešitev je taka; a) 1. a4 — a5, g5 — g4; 2. a5 — a6, g4 — g3; 3. a6 — a7, g3 — g2; 4. a7 — a8 nova dama g2 — g1 nova dama; 5. Da8 — a7 + K —. 6. Da7 × g1 in dobi. b) 1... g5 — g4; 2. a4 — a5 g4 — g3; 3. a5 — a6 g3 — g2; 4. a6 — a7 g2 — g1 dama; 5. a7 — a8 dama Dg1 — b1 + 6. K — Db1 — a1 + 7. K — Da1 × a8 in dobi. O drugih bolj kombiniranih končnih igrah pešcev ne moremo dalje razpravljati! Vsak, ki ga veseli, bo dobil v drugih knjigah ali zbirkah nastave z rešitvami, katere naj prouči.

Ako smo s tem malim teoretičnim navodilom kaj prispevali za razvedrilo v prostih urah s šahovo igro, — zadostuje.

S prihodnjim letom pa kaj o kompoziciji nalog. Zdravi!

Rešitev nalog.

Naloga 52. 1. Lb3 — a4 —. 2. DS, F+

Naloga 53. 1. Db7 — g2 —. 2. D, S+

Naloga 54. 1. Sg5 — e4 —. 2. S, DLp+

Naloga 55. 1. c7 — c8S 2. Dd6 + 3. Lc4 — e6+
Kd4 × e5 Ke5 — f5 drugo lahko.

Naloga 56. namenjeno 1. Sg4 — e5 ima stransko rešitev 1. Sg4 — h6.

Naloga 57. namenjeno 1. Le4 — h1 ima stranske rešitve že v štirih potezah. Te naloge je pogodil Alf. Berbuč, abiturijent v Gorici, kateremu smo poslali nagrado.

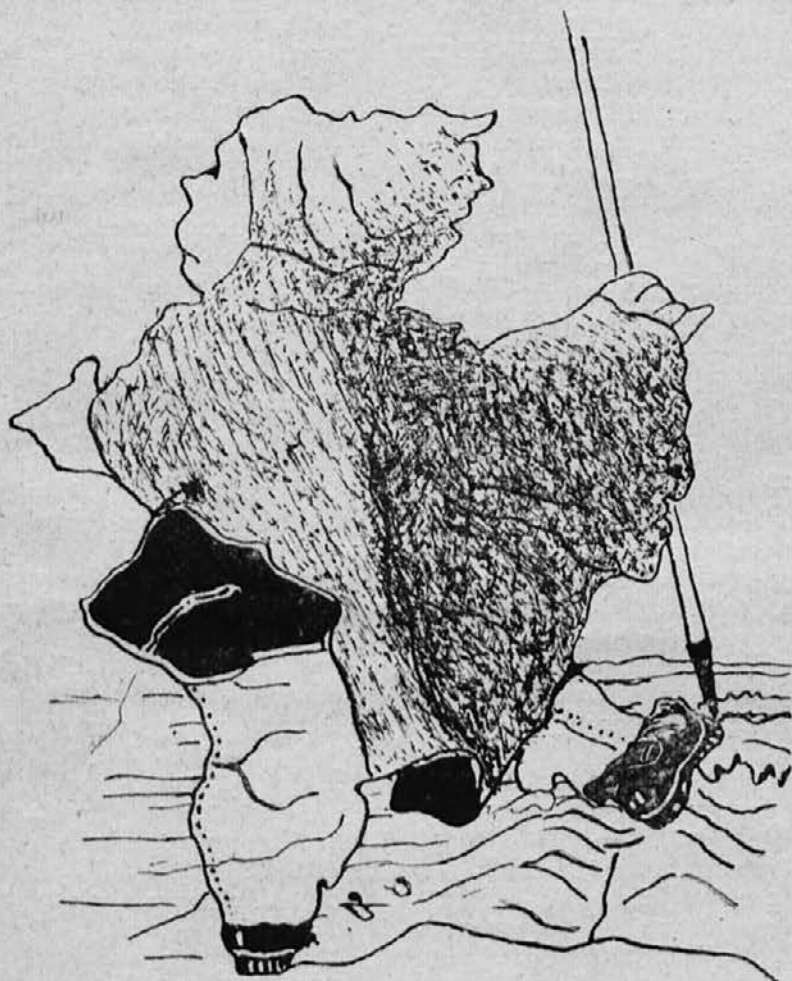
Naloga 58. 1. Lb6 — d4 —. 2. LSp+

Naloga 59. 1. Kg8 — h8 —. 2. T, p+

Drobiž.

Uganke. 1. Na kateri gori stoji ta turist s svojo desno nogo? 2. Kako mu je ime?

(Rešitev uganke in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Rešitev uganke v 11. številki. »Mentorja«: Polž-človek je antarktika; stanuje pa v južnem mrzlem pasu.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Ruski originali. Znameniti anatom Gruber je živel petdeset let na Ruskem; dasi rodom Čeh, se vendar ni mogel priučiti ruščini, občeval je s kolegi in učenci zdravniške akademije v Petrogradu v nekakem volapúku, mešanici ruščine in latinščine. Bil je zelo strog, in ko je prišel podnadzornik Nazarevski delat k njemu doktorat, je

moral deliti usodo drugih, padel je. Predstojnik akademije je prosil zanj in ponovili so izpit. Prinesli so truplo moža v sobo in Gruber vpraša trepetajočega Nazarevskega: »Quid est?« — »Mož.« — »Sufficit,« pravi Gruber, pristavi pa »ex misericordia.«

Profesor mineralogije, Kondratjev, je imel vsako leto eno samo predavanje, koncem katerega je vselej ponovil: »Gospoda moja, pripravil sem se le na to uro, prvič, ker k drugemu predavanju itak nikdo več ne bi prišel, drugič pa, ker imam tako izvanredno slabo plačo.«

— Ta govor se je ponavljaj leto za letom, nobenemu profesorju niso tako ploskali kot Kondratjevu.

Dve stranki sta bili na akademiji, ruska in stranka tujcev. Vodja ruske je bil Potkin, hotel je število svojih pristašev na vsak način povečati in je sprejel večkrat tudi popolnoma nezmožne ljudi. V takih slučajih je vselej rekel: »Kaj hočemo, četudi je govedo, je vsaj naše.«

Richelieu za svojo osebo sicer ni veliko porabil, a miza njegova je morala biti vedno bogato obložena. Dobili so nekatere račune; povedo nam, da je zaslužil l. 1639. samo prodajalec divjačine od Richelieua 101.000 livres (livre = frank, a vrednost takrat in danes je gotovo 8:1). Samo za en dan je moral preskrbeti 33 kosov divjačine, 22 rib iz sladke vode in 36 morskih rib. Za razne slaščice je izdal vojvoda povprečno 1000 livres na mesec. Vsak dan je obedovalo pri njem 170 ljudi; imel je več kot sto konj. Dohodki njegovi l. 1639. so znašali 442.880, stroški pa okoli 495.000 livres, torej precejšen primanjkljaj.

Slavnega švicarskega kirurga Cezarja Roux iz Lausanne so poklicali na težko operacijo v Pariz. Ko stopi v predsobo bolnikovo, ga potrka domači zdravnik na ramo in mu zaupno reče: »Vsakemu pol« — češ, veliko računaj in daj meni polovico. — Domači zdravniki v bogatih obiteljih imajo letno plačo in zahteva po polovici honorarja je seveda nesramnost. — Nemalo se začudijo bolnikovi sorodniki, ko jim po srečno dovršeni operaciji poda Roux račun: Potni troški in za delo 10 frankov. Vsi veseli mu plačajo brezprimerno nizko svoto; v predsobi dá Roux svojemu tovarišu pet frankov in reče: »Vsakemu pol.«

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Vambéry v orientu. Letos je praznoval Vambéry osemdesetletnico. Več nego trideset let je prebil ta znameniti potovalec v orientu v svrhu jezikovnih študij, večinoma preoblečen kot berač.

Marsikaj zanimivega ve povedati iz svojih spominov. Potoval je nekoč s karavano po stepah Kirgizov; poginili so jim bili velblodi, morali so imeti druge, obrnila sta se z vodnikom karavane do kirgiškega glavarja, preskrbel jima je novih živali. A nista imela dosti denarja, napisala sta dolžno pismo in Vambéry ga da glavarju. »Čemu mi bo,« odvrne ta, »daj ga raje vodniku, da se bo spomnil na svoj dolg.«

Nekoč je videl Vambéry berača, ki je prišel iz Bejruta v Bagdad in tri dni iskal po mestu človeka, kateremu je imel izročiti 25 zlatov, izročeni mu v Bejrutu. Ne vem, če bi bil pri nas kak berač tako pošten. In kje je Bejrut, kje Bagdad!

Najlepši pa je ta doživljaj, pripovedoval mu ga je neki berač. Pride k najrevnejšemu Kirgizu in pravi: »Hočem biti Tvoj gost!« Gostoljubnost je največja čednost nomadov in vsa rodbina se razveseli gosta, tudi če je berač. A s čim postreči, ničesar ni v raztrganem šotoru, ne živil ne denarja. Nazadnje se gospodar ojunači in pravi beraču: Daj mi dve kroni. — Dal mu jih je, šest je vseh imel, gospodar je to videl. — Dobro so se imeli, za dve kroni so si kupili jagnje in drugega; gosta so morali pogostiti. Drugo jutro se berač odpravi na pot. Ni še daleč od šotora, kar pride Kirgiz za njim z nabito puško in zahteva denar; berač mu pomoli še ostale štiri krome. A Kirgiz vzame samo dve ter mu jih da zopet nazaj, rekoč: »Dolžan sem Ti od včera dve kroni, tu jih imaš. Ali morebiti misliš, da ti bom ostal kaj dolžan?«

Kolos z Roda. Samo šestinpetdeset let je stal, potres ga je razrušil okoli 220 pr. Kr. Visok je bil 50 do 60 metrov, malo je ljudi, ki bi mogli objeti njegov palec. Žid, kojemu je prodal Muavija ostanke podrtije, se je imenoval Emesseno; rekli smo že, da so obložili 900 velblodov, a veliko bronja je bilo padlo v morje. Plinij je izračunil, da je bila cena njegova 300 atijskih talentov v srebru = 1,650.000 kron.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z oznjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“ - kreme
v korist obmejnim Slovincem!

Orkestralne maše

tudi po manjših župnijah so mogoče te

s klavijolinskim kvartetom

Godba blaži srce. Zares plemenito godbo našim dru-
štvom (mladeniškim in dekliškim) nudi brez truda le

klavijolina z vijolo in cello.

Čč. cerkvenim predstojništvom dajemo znaten popust
in plačevanje za obroke.

BAJDE & KO. Ljubljana, Dunajska c. 73.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Smihelu pri Sužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovanl cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v
gotškem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni osni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Smihelu, 18. avg. 1909.

Frančišek Gebrišek, lupni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firmečev in lahov ter vseh v to stroho spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr., „Uniona“.

Prigovorčata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kol priznana solidna tvrdka.

Knjigovarnica „Katoł. tiskovnega društva“
v Ljubljani se pripravčta

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Kupčnicam znaten popust. — — Solidno delo, zmeren cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica štey. 4

prigovorčata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo priložnostnih stvari
kol ure, veričice, uhane, zapečnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno pastrežbo so jamci

Ivan Kregar posar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta štey. 3

se pripravčta v izdelovanje vsakovrstne cerkvene posode in orodja in zanesljive kovine po vsorčih ali po lastnem načrtu v poljubnem ali ju. Staro posodo popravi in prenovi, posrebel in poslati vse po priznani najnižji cen.

Nizke cenel Pripravčta se Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi talovadno čevlje, hlača, srajca, čepice, pesove, značke za uniforme.

Prodajalna „Katoł. tisk. društva“ (H. Nieman) v Ljubljani

prigovorčata svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakeri raznovrstni papir, zvezka, notesi, razne zaplenike, kopirne knjige, šolake in pisarniške mape, pisala, radirka, črnilo, gumi, tintnike, ravnila, trikotla, šesilla, barve, čopiča, raznovrstne razglednice in devocijonalije.